

ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ УКРАЇНИ: ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ВИМІР ТА СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

За матеріалами круглого столу «Формування та вимірювання людського капіталу», 13 березня 2025 р.

<https://doi.org/10.37472/v.naes.2025.7134>

СКИБА Юрій Андрійович

доктор педагогічних наук, доцент,
заступник директора з наукової роботи
Інституту вищої освіти Національної
академії педагогічних наук України,
м. Київ, Україна

Володимир Віталійович КОВТУНЕЦЬ
кандидат фізико-математичних наук,
доцент, провідний науковий співробітник
відділу взаємодії вищої освіти та ринку
праці Інституту вищої освіти Національної
академії педагогічних наук України,
м. Київ, Україна

ЧЕРВОНА Леся Миколаївна

кандидат філософських наук, старший науковий
співробітник, провідний науковий співробітник
відділу взаємодії вищої освіти та ринку праці
Інституту вищої освіти Національної
академії педагогічних наук України,
м. Київ, Україна

Юрій Миколайович ВІТРЕНКО
кандидат економічних наук, доцент, провідний
науковий співробітник відділу соціальних та
інституційних трансформацій у вищій освіті
Інституту вищої освіти Національної
академії педагогічних наук України,
м. Київ, Україна

ВОРОНА Вікторія Олексіївна

кандидат педагогічних наук, старший науковий
співробітник відділу соціальних та
інституційних трансформацій у вищій освіті
Інституту вищої освіти Національної
академії педагогічних наук України,
м. Київ, Україна

Анотація. У статті представлено аналітичний огляд ключових дискусій та висновків науково-практичного круглого столу «Формування та вимірювання людського капіталу». У рамках заходу було презентовано аналіз концептуальних положень міжнародних інституцій щодо сутності людського капіталу як інвестованого трудового потенціалу та його ролі в контексті економічного зростання та освітніх викликів в умовах трансформаційних змін. Розглянуто методологічні підходи до вимірювання людського капіталу з урахуванням рекомендацій ООН та запропоновано їх адаптацію до специфіки українського контексту. Особливу увагу приділено ролі вищої освіти у процесі формування людського капіталу та необхідності її модернізації. Наголошено на важливості Національної системи кваліфікацій як інструменту вимірювання людського капіталу. Окрім того, представлено досвід Національного університету «Одеська морська академія» у підготовці фахівців регульованих професій.

Ключові слова: людський капітал; ринок праці; вимірювання людського капіталу; трудовий потенціал; вища освіта як складник людського капіталу; Національна система кваліфікацій; підготовка фахівців; регульовані професії.

Круглий стіл «Формування та вимірювання людського капіталу» присвячено науковому обговоренню актуальних питань, пов'язаних із формуванням та вимірюванням людського капіталу в Україні (НАПН України, 2025). Важливість зазначеної проблематики зумовлена нагальною потребою у розвитку людського капіталу, необхідного для ефективного післявоєнного відновлення України. В умовах посилення глобальної конкуренції необхідність прискореної трансформації національної економіки, інвестиції в людський капітал набувають стратегічного значення. Ключовим детермінантом забезпечення стійкого розвитку держави є формування нових методологічних підходів до визначення результатів навчання здобувачів вищої освіти в розрізі конкретних кваліфікацій, що забезпечують їхню здатність до інновацій та адаптації до динамічних трансформацій ринку праці.

Під час роботи обговорено такі ключові питання:

- поняття та структура людського капіталу як інвестованого трудового потенціалу;
- огляд досліджень проблем і розвитку людського капіталу;
- концептуальні положення міжнародних інститутів щодо сутності людського капіталу;
- методологічні підходи до вимірювання людського капіталу;
- роль освіти, зокрема вищої, у формуванні людського капіталу;
- важливість Національної системи кваліфікацій;
- вплив здоров'я як фактора формування та розвитку людського капіталу;
- досвід підготовки фахівців регульованих професій.

З вітальними словами до учасників круглого столу звернулися *Ірина Драч*, директор Інституту вищої освіти НАПН України, яка наголосила на важливості розвитку людського капіталу для сталого розвитку України; *Анатолій Кінах*, голова

Рис. 1. Звернення з вітальним словом Ірини Драч, директора Інституту вищої освіти НАПН України, до учасників круглого столу

Об'єднання організацій роботодавців України, який підкреслив значення співпраці між освітою та ринком праці; *Юрій Баланюк*, голова Національного агентства кваліфікацій, який акцентував увагу на необхідності узгодження кваліфікацій з європейськими стандартами.

Василь Кремень, президент Національної академії педагогічних наук України, зазначив, що «Людина, її розвиток — це не тільки і навіть не стільки людський капітал, як ціль і самоціль суспільного прогресу. Лише через розвиток особистості можна досягти її найповнішої самореалізації, а отже, створити умови і для щастя людини, і для динамічного розвитку суспільства. У цьому останньому значенні людина виступає як людський капітал. Важливо, щоб освіта готувала людину до життя і діяльності в сучасних умовах, тобто формувала по-сучасному конкурентоспроможний людський капітал. А це означає готувати людину:

- інноваційну, яка забезпечуватиме інноваційний тип прогресу;
- здатну бути органічною у цифровому суспільстві;
- глобалістську, яка буде конкурентоспроможною у глобальному просторі;

- самодостатню, здатну усвідомлено реагувати на всю багатоманітність сучасного інформаційно-комунікативного простору;
- патріотичну, здатну розуміти і відстоювати національні інтереси України у суперечливому світовому глобальному просторі» (Верховна Рада України, 2019).

Водночас наукові дослідження підтверджують прямий зв'язок між рівнем людського капіталу та економічним зростанням (Мелков та ін., 2024; Скиба та ін., 2024; Вітренко та ін., 2020).

Перший спікер **Андрій Шевцов**, голова Наукової ради Ключової лабораторії проблем розвитку людського капіталу України, член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, у своїй доповіді привернув увагу до концепції людського капіталу, яка стала методологічною основою для переосмислення парадигми трудового потенціалу, що домінувала в умовах адміністративно-планової економіки. Категорія людського капіталу, що є складним та багатоаспектним конструктом, охоплює не лише сукупність знань, навичок, досвіду та інших особистісних якостей, але й стан здоров'я, що в сукупності визначають здатність індивіда до створення економічної цінності. Традиційні терміни, такі як «трудові ресурси», «робоча сила» та «кадри», виявилися недостатніми для всебічного відображення сучасних аспектів трудового потенціалу підприємства. Отже, концепція людського капіталу забезпечує більш комплексну та об'єктивну оцінку трудового потенціалу, що робить її більш релевантною для використання при аналізі та оцінці рівня розвитку особистості, домогосподарства, підприємства, регіону, галузі економіки або держави в цілому. Водночас доповідач акцентував на важливості інвестицій в людський капітал та його економічній цінності, яка розглядається як результат вкладень у розвиток особистості, що сприяють підвищенню її продуктивності та здатності до створення доданої вартості. Ці інвестиції охоплюють широкий спектр сфер, включаючи освіту, професійну підготовку, охорону здоров'я, культурний розвиток тощо.

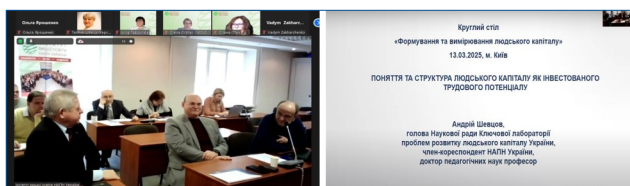

Рис. 2. Андрій Шевцов, голова Наукової ради Ключової лабораторії проблем розвитку людського капіталу України

Сергій Лондар, професор, доктор економічних наук, перший заступник директора Інституту освітньої аналітики, виступив із презентацією на тему: «Огляд досліджень проблем людського капіталу: освітній вимір». У своєму виступі доповідач представив динаміку досліджень щодо впливу освіти на розвиток людського капіталу. Також було проаналізовано ключові напрями світових досліджень різних аспектів розвитку людського капіталу та їхній географічний розподіл.

Рис. 3. Сергій Лондар, перший заступник директора Інституту освітньої аналітики

Юрій Вітренко, кандидат економічних наук, провідний науковий співробітник Інституту вищої освіти НАПН України, у своїй доповіді «Підходи до оцінювання (вимірювання) людського капіталу» наголосив, що успішна трансформація сфери освіти України в умовах повоєнного відновлення можлива лише за умови аналізу її показників у порівнянні з аналогічними показниками країн Європейського простору вищої освіти, США, Канади та інших провідних держав світу. Такий аналіз має базуватися на положеннях «Керівництва з вимірювання людського капіталу» (United Nations Economic Commission for Europe, 2016) та «Керівництва зі складання сателітного рахунку освіти і професійної підготовки» (United Nations Economic Commission for Europe, 2020).

Доповідач підкреслив, що вимірювання людського капіталу сприяє вирішенню низки завдань, зокрема: поглибленню розуміння факторів економічного зростання, оцінці довгострокової та сталої моделі розвитку країни, а також оцінці продуктивності й випуску в секторі освіти. Як перший крок він запропонував розробити та впровадити в практику Сателітний рахунок освіти та професійної підготовки (СРОПП) на основі видатків, що дасть змогу полегшити міжнародні порівняння та сприятиме глибшому аналізу відмінностей у розвитку людського капіталу.

Рис. 4. Юрій Вітренко, провідний науковий співробітник Інституту вищої освіти НАПН України

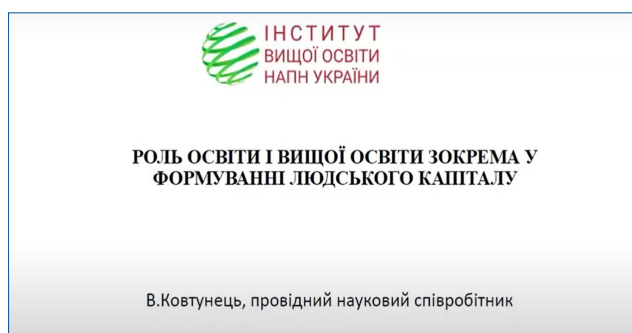
На думку Юрія Вітренка, інституційне впровадження в Україні рекомендацій, викладених у «Керівництві з вимірювання людського капіталу» (United Nations Economic Commission for Europe, 2016) та «Керівництві зі складання сателітного рахунку освіти і професійної підготовки» (United Nations Economic Commission for Europe, 2020), стане важливим чинником ефективного повоєнного відновлення країни.

Володимир Ковтунець, кандидат фізико-математичних наук, провідний науковий співробітник Інституту вищої освіти НАПН України, у своїй доповіді з презентацією на тему: «Роль освіти і вищої освіти, зокрема, у формуванні людського капіталу» представив власну структуру даних для вимірювання людського капіталу та розроблену формулу для обчислення вартості людського капіталу однієї особи.

Спікер зазначив, що інвестиції в освіту, професійну підготовку та розвиток навичок сприяють підвищенню продуктивності праці, залученню інвестицій та створенню нових робочих місць, а ключовою вимогою роботодавців до працівника є здатність і готовність постійно навчатися.

Враховуючи євроінтеграційні прагнення України, узгодження національної системи кваліфікацій з європейськими стандартами є необхідною умовою для забезпечення конкурентоспроможності українських фахівців на міжнародному ринку праці.

В. Ковтунець запропонував авторську формулу структурування даних для вимірювання людського капіталу та привернув увагу учасників круглого

столу до концептуальної моделі людського капіталу, яку представлено у «Керівництві з вимірювання людського капіталу» (United Nations Economic Commission for Europe, 2016).

Вадим Захарченко, національний експерт Erasmus+, проректор Національного університету «Одеська морська академія», доктор технічних наук, професор, у своїй доповіді з презентацією на тему «Досвід підготовки фахівців регульованих професій за освітньо-професійними програмами вищої освіти» зазначив, що специфіка регульованих професій зумовлена високою відповідальністю та значними ризиками, які виникають у разі некомпетентності фахівця, що вимагає від них виняткового професіоналізму. Доступ до таких професій регулюється через обов'язкову сертифікацію та присвоєння кваліфікації, які базуються на чітко визначених професійних стандартах, зокрема міжнародних. Освітні програми з підготовки таких фахівців зосереджені на професійній компоненті, а відповідність їхніх результатів міжнародним вимогам перевіряється уповноваженими організаціями.

Рис. 5. Вадим Захарченко, проректор Національного університету «Одеська морська академія», національний експерт Erasmus+

Учасники круглого столу здійснили обмін думками та досвідом, за підсумками якого були сформульовані висновки та рекомендації щодо подальшого розвитку людського капіталу в Україні, а саме:

1. Ефективна співпраця між закладами вищої освіти та роботодавцями є ключовим чинником формування результатів навчання, які відповідають актуальним потребам ринку праці. Це досягається через:

- спільну розробку освітніх програм, що дає змогу інтегрувати в освітній процес практичні знання та навички, необхідні для конкретних професій;
- організацію стажувань та практик, що надає студентам можливість отримати реальний досвід

роботи, застосувати теоретичні знання на практиці та розвинути необхідні професійні навички;

- залучення роботодавців до оцінювання якості освіти, що забезпечує зворотний зв'язок щодо відповідності освітніх програм вимогам ринку праці та сприяє їхній своєчасній корекції. Така співпраця сприяє підвищенню конкурентоспроможності випускників ЗВО на ринку праці та забезпечує економіку кваліфікованими кадрами.

2. Системний розвиток людського капіталу, що базується на тісній співпраці між освітою та ринком праці й узгодженні кваліфікацій з європейськими стандартами, є критично важливим для забезпечення сталого розвитку України в умовах сучасних викликів і повоєнного відновлення.

3. У формуванні людського капіталу визначальну роль має відігравати якісна вища освіта, яка вносить вагомий вклад у сумарну оцінку обсягу людського капіталу і від якої прямо залежать обсяги та якість всіх освітніх та професійних кваліфікацій. Відповідно в Україні необхідно впровадити щорічне складання сателітного рахунку освіти і професійної підготовки (Satellite Accounts for Education and Training) для забезпечення оцінювання людського капіталу надійною статистичною інформацією.

4. Необхідно розвивати дослідження проблем людського капіталу, зокрема з питань:

- оцінювання ефективності інвестицій у людський капітал;
- оцінювання достатності людського капіталу на пріоритетних напрямках розвитку національної економіки України;
- розроблення методів врахування у вимірюванні людського капіталу всіх його складових, зокрема чинника здоров'я людини у контексті воєнних та післявоєнних обставин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Верховна Рада України. (2019, 10 квітня). *Парламентські слухання: Збалансований розвиток людського капіталу в Україні: Завдання освіти і науки. Сесійний зал Верховної Ради України*. https://static.rada.gov.ua/zakon/skl8/10session/par_sl/sl1004119.htm

Вітренко, Ю., Власова, І., Ворона, В., Жилиєв, І., Мельник, С., Ковтунець, В., & Базелюк, О. (2020). *Механізми розширення фінансової автономії закладів вищої освіти України*: колективна монографія (Ю. Вітренко, ред.). Київ: Інститут вищої освіти НАПН України. https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2021/04/Mekhanizmy-fin-avtonomii-zVO-Ua_mon_IVO-2020-240p_avtors-kollektiv.pdf

Мелков, Ю., Гаврилюк, А., Зінченко, В., Вітренко, Ю., & Ворона, В. (2024). *Розвиток університетів: теоретичні та методичні засади забезпечення сине-*

ргії соціальних і інституційних трансформацій вищої освіти, науки та економіки: монографія (Ю. Мелков, ред.). Київ: Інститут вищої освіти НАПН України. <https://doi.org/10.31874/978-617-7486-45-8-2024>

Національна академія педагогічних наук України. (2025). *Круглий стіл «Формування та вимірювання людського капіталу»*. <https://naps.gov.ua/ua/press/releases/3536/>

Скиба, Ю., Жабенко, О., Ковтунець, В., Отич, О., Червона, Л., & Ярошенко, О. (2024). *Теоретичні основи і механізми взаємодії вищої освіти та ринку праці в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України*: монографія (Ю. Скиба, ред.). Київ: Інститут вищої освіти НАПН України. <https://doi.org/10.31874/978-617-7486-43-4-2024>

United Nations Economic Commission for Europe. (2016). *Guide on Measuring Human Capital*. New York & Geneva. United Nations. <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/consultationDocs/HumanCapitalGuide.web.pdf>

United Nations Economic Commission for Europe. (2020). *Satellite Account for Education and Training: Compilation Guide*. New York & Geneva. United Nations. <https://doi.org/10.18356/f0059d76-en>

HUMAN CAPITAL OF UKRAINE: INVESTMENT DIMENSION AND STRATEGIC PRIORITIES IN POST-WAR RECOVERY

According to the roundtable "Formation and Measurement of Human Capital", March 13, 2025

Yurii Skyba

Doctor Habilitated in Educational Sciences, Associate Professor, Deputy Director for Research of the Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Volodymyr Kovtunets

Candidate of Physical and Mathematical Sciences, Associate Professor, Leading Researcher, Department of Interaction between Higher Education and the Labor Market of Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Lesia Chervona

Candidate of Philosophy, Senior Researcher, Leading Researcher, Department of Interaction between Higher Education and the Labor Market of the Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Yurii Vitrenko

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Leading Researcher of the Department of Social and Institutional Transformations in Higher Education of the Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Viktorii Vorona

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher Department of Social and Institutional Transformations in Higher Education of the Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract. *This article presents an analytical overview of the key discussions and conclusions from the scientific and practical roundtable "Formation and Measurement of Human Capital." The event featured an analysis international institutions' conceptual provisions regarding the essence of human capital as invested labour potential and its role in the context of economic growth and educational challenges amidst transformational changes. The article examines methodological approaches to human capital measurement, considering UN recommendations, and proposes their adaptation to the specifics of the Ukrainian context. Special attention is given to the role of higher education in the process of human capital formation and the necessity of its modernization. The importance of the National Qualifications Framework (NQF) as a tool for measuring human capital is emphasized. Additionally, the experience of the National University "Odesa Maritime Academy" in training specialists for regulated professions is presented.*

Keywords: *human capital; labour market; human capital measurement; labour potential; higher education as a component of human capital; National Qualifications Framework; specialist training; regulated professions.*

Дата публікації: 14 червня 2025 р.